

Catherine Malabou

//

//]]]]> //]]>

RØFF GUIDE: Catherine Malabous begrep om «plastisitet» peker på evnene til å motta form og til å frembringe form. Ikke bare gjør begrepet seg relevant i hennes lesninger av Hegel, men også i kritikken hun retter mot nevrotenskapens syn på subjektet.

Av Ragnar Braastad Myklebust, førstelektor i filosofi ved Universitetet i Oslo

Catherine Malabou (født 1959) har de seneste årene gjort seg bemerket som en viderefører og fornyer av fransk filosofi. Hun har publisert arbeider blant annet om Hegel og Heidegger, om nevrotenskap og psykoanalyse (hun har selv gått i analyse), og om feminisme. Mest kjent er hun kanskje for sin bruk av begrepet «plastisitet» – et begrep hvis virkemåte i den filosofiske fremstilling i en viss forstand representerer både en kontinuitet med og et brudd med den såkalte «dekonstruksjonen».

RØFF GUIDE: [Slavoj Žižek: En Sokrates fra øst](#) • [Paul Ricoeur: Den filosofiske blindvegen](#) • [Charles Sanders Peirce: Pragmatismens opphavsmann](#)

Derrida

Malabou begynte å studere filosofi rundt 1980 og skulle etterhvert skrive sin doktoravhandling om Hegel under veiledning av Jacques Derrida og Jean-Luc Marion. Men opprinnelig var det Jacques Bouveresse som på bakgrunn av hennes interesse for Hegel skal ha oppfordret henne til å lese det Derrida – en filosof Bouveresse ikke var særlig glad i, for å si det enkelt – hadde skrevet om Hegel, noe som gjorde at hun i 1984 gikk til innkjøp av Derridas bok *Glas*, som gjorde sterkt inntrykk på henne.

Senere skulle hun treffe Derrida i forbindelse med Collège International de Philosophie i Paris; han ble etter hvert hennes veileder og venn, og doktoravhandlingen som resulterte, ble utgitt i bokform som *L'Avenir de Hegel: Plasticité, Temporalité, Dialectique* på forlaget Vrin i 1996 (en engelsk oversettelse ble utgitt i 2004 med et langt forord av Derrida). *La Contré-allée*, en bok med Derridas brevveksling med henne fra hans utallige reiser, skulle bli utgitt i 1999.

Å bli assosiert med Derrida, som var en kontroversiell skikkelse både i kraft av sine filosofiske oppfatninger og sine universitetspolitiske synspunkter, var ikke nødvendigvis noe positivt i forhold til fransk universitetsliv, har Malabou senere uttrykt, ja sågar at «alle som arbeidet med ham er blitt straffet for det». Selv har Malabou ikke fått noen fast stilling i Paris, men er for tiden professor i filosofi ved Centre for Research in Modern European Philosophy på Kingston University i London.

Malabous særegne Hegel-lesning, orientert om et noe perifert begrep hos Hegel, nemlig «plastisitet», er åpenbart påvirket av dekonstruksjonen.

Men hun oppfatter sin egen filosofi som post-dekonstruktiv og selvstendig, noe hun gjør rede for i boken *La plasticité au soir de l'écriture. Dialectique, destruction, déconstruction* (2005; eng. oversettelse 2009), som hun beskriver både som en slags intellektuell selvbiografi og som et «portrett av begrepet plastisitet».

Evnen til form

Plastisitet peker blant annet på evnene til å motta form og til å frembringe form, og vil naturligvis opptre når Hegel diskuterer kunst og estetikk, men han knytter det også til den filosofiske fremstilling som sådan. Om *L'Avenir de Hegels* inndeling i tre deler, «Hegel om mennesket», «Hegel om Gud» og «Hegel om filosofen», skriver Malabou innledningsvis at disse tre, mennesket, Gud og filosofen, som trinn i substansens utvikling til subjekt ikke kan være konstituert på forhånd, men viser seg å være de åsteder hvor subjektiviteten danner seg selv. Dermed, hevder hun, er de *plastiske instanser* hvor selvbestemmelsens tre store momenter – det greske, det moderne, den absolutte viten – gir seg selv form og skaper sin egen spesifikke temporalitet.

Selvets plastisitet understrekes også i noe av det seneste Malabou har skrevet om Hegel, nemlig *Sois mon corps* (2010), en bok hvor hun og Judith Butler i alternerende kapitler diskuterer den

aktuelle betydningen av begrepene herredømme og trelldom.¹

//]]]]> //]]]>I konklusjonen på *L'avenir de Hegel* kommer Malabou inn på at plastisitet også er et begrep som er virksomt på cellebiologiens og nevrobiologiens område. Her vil plastisitet enkelt formulert peke på «[n]ervesystemets ... egenskap til å bli forandret i sin struktur eller funksjon som en følge av utvikling, av erfaring, eller av skader» (fra Richard L. Gregory, red., *Le cerveau, un inconnu. Dictionnaire encyclopédique*, 1993, stikkordet «Plasticité du système nerveux central»). Eller som Malabou uttrykker det i *L'Avenir de Hegel*, det dreier seg om «et lukket systems mulighet til å ta imot nye fenomener, samtidig som det forandrer seg selv».

Plastisitet og dekonstruksjon

Kapitlet om hva som kjennetegner en «plastisk lesning» i *La plasticité au soir de l'écriture* er kompakt og bygger blant annet videre på hennes Heidegger-lesning i *Le change Heidegger, du fantastique en philosophie* (2004; engelsk oversettelse 2012). Hun kan for eksempel skrive at:

« Den plastiske lesningen av en tekst er den som søker å bringe frem i dagen den form som er etterlatt i den gjennom nærværets tilbaketrekning, dvs. gjennom dens egen dekonstruksjon. Det dreier seg altså om å vise hvordan en tekst, om man vil, lever sin dekonstruksjon.» (s. 99; Malabous kursiveringer)

Når begrepet plastisitet dernest bringes til å fungere «dekonstruktivt» også innenfor biologi og nevrologi, får vi en mer bokstavelig forbindelse mellom liv og dekonstruksjon. Malabou hevder blant annet at det grunnleggende ontologiske skjemaet både i filosofi og i vitenskap i en lang periode har vært overveiende språklig. Dette kan også avleses i *biologien*, hvor hun eksempelvis henviser til François Jacobs bok om biologiens historie, *La logique du vivant. Une histoire de l'hérédité* (1970). Her skriver Jacob blant annet at «[e]nhver materiell struktur ... kan sammenlignes med et budskap».

Også Derrida bemerket tidlig hvordan begrepet «skrift» kunne bli brukt om alle mulige ting, like til de mest elementære informasjonsprosessene i den levende cellen (*De la grammatologie*, s. 19).

Bort fra skriften

I den nye hjerneforskningen, slik denne beskrives av for eksempel Jean-Pierre Changeux i boken *L'homme neuronal* (1983), vil det imidlertid ifølge Malabou ikke lenger bli brukt noen skriftmetafor. Med utgangspunkt i de nye teknikkene for avbildning av hjernen og registrering av hjernens aktivitet, snakker man i stedet om nevralt *forsamlinger* [assemblées], *former* eller *populasjoner*. Om man vil, man bruker snarere «politiske» metaforer. Og hun fortsetter:

«Hjernens 'plastisitet' benevner synapsenes kapasitet til å modifisere sin transmisjonsvirksomhet. Synapsene er ikke noe stivnet; derfor er de ikke blott og bart avsendere av nerveinformasjon, men

har i en viss forstand makten til å *danne* eller *omdanne* denne informasjon. En slik plastisitet gjør det mulig å fremlegge hypotesen om de nevrale kretsers evne til å selv-organisere seg, dvs. å forandre sine konneksjoner i løpet av den aktivitet som kreves av persepsjon eller læring.» (*La plasticité au soir de l'écriture*, s. 110–111)

Dette betyr altså at den nevrale plastisiteten innebærer en viss (men svært viktig) genetisk ubestemthet. Som Malabou konkluderer: «Man kunne følgelig hevde at *plastisiteten tar form der hvor DNAet ikke lenger skriver*» (ibid, s. 112).

Tilbake til Hegel

Plastisitet blir dermed både et filosofisk begrep som Malabou kan bruke til blant annet å nybestemme subjektets (eller subjektiveringens) status hos Hegel, og et vitenskapelig begrep som brukes til å beskrive et viktig aspekt ved «tankens materielle organisasjon» (ibid. s. 113). Disse to områdene er imidlertid ikke uavhengige av hverandre: Malabou kritiserer den type materialisme som nevrovitenskapen påkaller (her viser hun til Changeux), for å være reduksjonistisk altså rent biologisk. Samtidig viser hun i sin kanskje mest kjente bok, *Que faire de notre cerveau* (2009; engelsk oversettelse 2009), hvordan denne biologiske reduksjonisme kan fungere politiske som det hun kaller den «nevrale ideologi». En rent biologisk redegjørelse for det «mentale» er ikke lenger akseptabel. Det er nødvendig å stille spørsmålet «hvordan forholder det seg med selvet – *self*, *Selbst* – og dets plastisitet?»

Det er her man ifølge Malabou må gjenfinne Hegel og sammen med ham undersøke hvordan det forholder seg med det subjektbegrep som mobiliseres av nevrovitenskapene og de kognitive vitenskapene i sin helhet.

En slik undersøkelse av subjektiviteten innebærer et engasjement i retning av en «ny» eller «annen materialisme» (ibid. s. 113–114).

Et dialektisk eventyr

Det finnes ifølge Malabou en alternativ strategi i forhold til enten å gjøre motstand mot eller å akseptere den biologiske reduksjonisme, nemlig å «dialektisere» den. Hva dette skulle innebære blir antydnet i det følgende:

«Med oppdagelsen av plastisiteten fremtrer for første gang muligheten av *hjernens refleksjoner over seg selv*. Men siden ingen sanser eller er bevisst sin egen hjerne, er denne refleksivitets rom noe som det i sin helhet gjenstår å innkretse, å beskrive, å forestille seg. Det er ikke sikkert at denne selv-refleksjon, i kraft av sin nødvendige formidlethet, fører til lykke og sannhet. I likhet med enhver spekulasjon fremkaller den konflikter og motsigelser, kort sagt et dialektisk eventyr som er iboende i enhver definisjon og enhver reelaborering av subjektiviteten, som aldri er identisk med seg selv. Problemet er altså ikke reduksjonen av det kulturelle til det biologiske, men det nevrone

subjekts forhold til selv, den måten det opplever, persiperer eller selv-affiserer seg; en måte som aldri har blitt tatt i betraktning verken i filosofien eller i nevrobiologien. Hvordan være bevisst sin hjerne, og hva skjer når hjernen blir en epokes bevissthet?» (Fra artikkelen «Pour une critique de la raison neurobiologique», 2009, s. 236–237)

Betegnelsen «selv-affisere» stammer fra Heideggers Kant-lesning, hvor det siktes til at jegets eller selvets struktur gis gjennom dets påvirkning eller «affeksjon» fra tiden – en såkalt «anskuelsesform» hos Kant. I stedet for en slik indre «selv-affeksjon» har Derrida og dekonstruksjonen påpekt behovet for noe «ytre», for eksempel språklige tegn, og hevdet at konstitusjonen av jeget snarere er en «annen-» eller «hetero-affeksjon». Diskusjonen av forholdet mellom tenkning (og følelse eller affekt) og hjerne i nevrobiologien aktualiserer denne problemstilling på nytt.

Det er fortsatt et stykke å gå i å få presisert og avklart denne problematikken, men ett skritt foretar Malabou i boka *Self and Emotional Life: Philosophy, Psycho-analysis and Neuroscience* (skrevet sammen med Adrian Johnston, 2013). I den metafysiske tradisjon er subjektivitet og følelser knyttet til en «originær» selv-affeksjon, mens det her undersøkes om det er mulig å utvikle en annen forståelse av selvet og av følelser. Dette gjøres ved en gjennomgåelse av Derridas og Deleuzes lesninger av Descartes og Spinoza, som så sammenføres med nevrologen Antonio Damasio lesninger av de samme i *Descartes' Error* (1994) og *Looking for Spinoza* (2003). Slik Malabou leser Damasio, bestemmes de grunnleggende følelsene (eller «affektene») som knytter selvet til seg selv som ikke bevisste. Og når det «jeg» som blir affisert ikke har noen idé om seg selv, kan den nevralt selv-affeksjon betraktes som en biologisk hetero-affeksjon. Samtidig er det primært når selvet og følelsene er utsatt for skade (hun snakker her om traumer som en «negativ plastisitet», noe hun også har undersøkt i boken *Les nouveaux blessés*, 2007, på engelsk 2012) at man ifølge Damasio har mulighet for å undersøke hva de er – hjerneskader spiller altså en viktig metodologisk rolle. Ut fra en eksplisitt materialistisk undersøkelse ender faktisk nevrobiologien ifølge Malabou med den mest radikale oppfatningen av hetero-affeksjonen. Videre dreier det seg her om selve subjektivitetens vesen, ikke om å «dekonstruere» den.

Det helt siste fra Malabous penn er endelig boka *Avant demain. Épigenèse et rationalité*, utgitt den 28. august i år, som ifølge forlagets beskrivelse blant annet skal utgjøre et forsvar for Kants filosofi i forhold til de angrepene som er blitt rettet mot denne fra den såkalte «spekulative realisme» (Quentin Meillassoux og andre). En engelsk oversettelse er underveis.

Uansett, hinsides både tradisjonell subjektivitetsmetafysikk og reduksjonistisk naturvitenskap har Malabou med sine forsøk på å bringe post-dekonstruktiv filosofi i kontakt med biologi og nevrologi åpnet opp et fruktbart felt for diskusjon og undersøkelser.

LES OGSÅ: [Etter uvissthet: Nytt Agora om fransk samtidsfilosofi](#)

Noter

¹ Det innledende kapitlet er nylig trykt i tidsskriftet *Agoras* utgivelse om fransk filosofi etter poststrukturalismen, og en versjon av diskusjonen har fått avslutte *A Companion to Hegel* i serien *Blackwell Companions to to Philosophy*, 2011.